

17. máj 2021

S vráskami rastú výdavky

Správa Európskej komisie o starnutí populácie

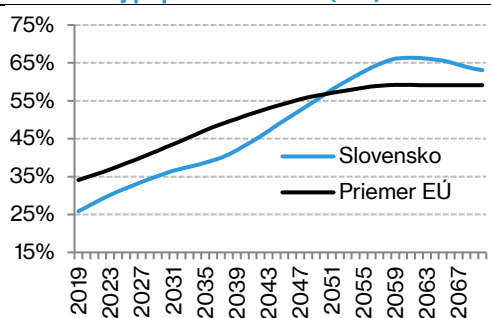
Jakub Fodor, Peter Martiška, Juraj Cenker

Nízka fertilita a rastúca stredná dĺžka života výrazne zmenia vekovú štruktúru slovenskej populácie. Do roku 2070 nečaká žiadnu krajinu EÚ taký nárast verejných výdavkov kvôli starnutiu populácie ako Slovensko. Výdavky na dôchodky, zdravotníctvo, dlhodobú starostlivosť a školstvo vzrastú z 18,3 % HDP v roku 2019 na 29,1 % HDP v roku 2070. Predchádzajúca Správa EK o starnutí populácie z roku 2018 pritom očakávala, že výdavky v roku 2070 vzrastú len na 21,9 % HDP. Len vďaka zavedeniu stropu na dôchodkový vek narastú výdavky citlivé na starnutie v roku 2070 približne o 3 % HDP. Aby dopady starnutia zvládli aj naše verejné financie, bude nevyhnutné prijať súbor reformných opatrení.

Európska komisia (EK) zverejnila správu o starnutí populácie¹. Jedná sa o pravidelnú publikáciu pracovnej skupiny AWG², ktorá modeluje výdavky na penzie, zdravotníctvo, dlhodobú starostlivosť a vzdelávanie do roku 2070³.

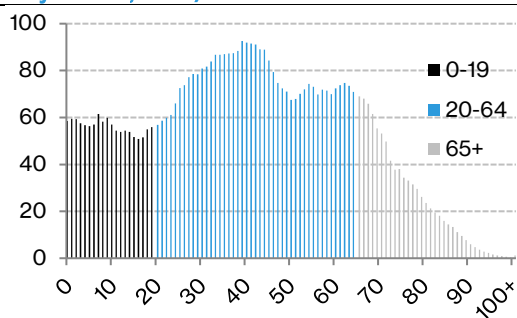
Slovensko bude patriť medzi najrýchlejšie starnúce krajiny v EÚ. V súčasnosti sme jednou z najmladších ekonomík EÚ⁴. Rastúca stredná dĺžka života spojená s nízkou fertilitou spôsobia výraznú zmenu vo vekovej štruktúre obyvateľstva. Kým v roku 2019 pripadali na jedného človeka staršieho ako 64 rokov takmer 4 ľudia v produktívnom veku (20 až 64 rokov), v roku 2070 ich bude už len 1,6⁵. Starnutie populácie bude najrýchlejšie medzi rokmi 2040 a 2060, kedy sa do post produktívneho veku presunú silné populačné ročníky 70. a 80. rokov.

Graf 1: Index závislosti – podiel populácie 65+ na aktívnej populácii 20 – 64 (v %)

Zdroj: Eurostat 2019

Graf 2: Veková štruktúra obyvateľstva (v tis. obyvateľov, 2019)

Zdroj: Eurostat [demo_pjan]

Nárast výdavkov citlivých na starnutie bude najvyšší spomedzi krajín EÚ. Výdavky na zdravotnú a dlhodobú starostlivosť budú rásť v takmer každom členskom štáte. Efekt výdavkov na dôchodky sa medzi krajinami výrazne líši, výdavky na vzdelávanie vo väčšine

¹ The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States. V správe je zahrnuté mimo krajín EÚ aj Nórsko.

² Pracovná skupina pre starnutie obyvateľstva (AWG – Ageing Working Group), ktorej úlohou je v spolupráci s EK pripraviť a pravidelne aktualizovať dlhodobé projekcie výdavkov citlivých na demografický vývoj a ich vplyv na vývoj verejných financií.

³ Predpokladá sa zachovanie legislatívy platnej v roku 2020 na celom horizonte prognózy.

⁴ Na základe pomeru populácie vo veku nad 64 rokov k populácii 20-64 rokov.

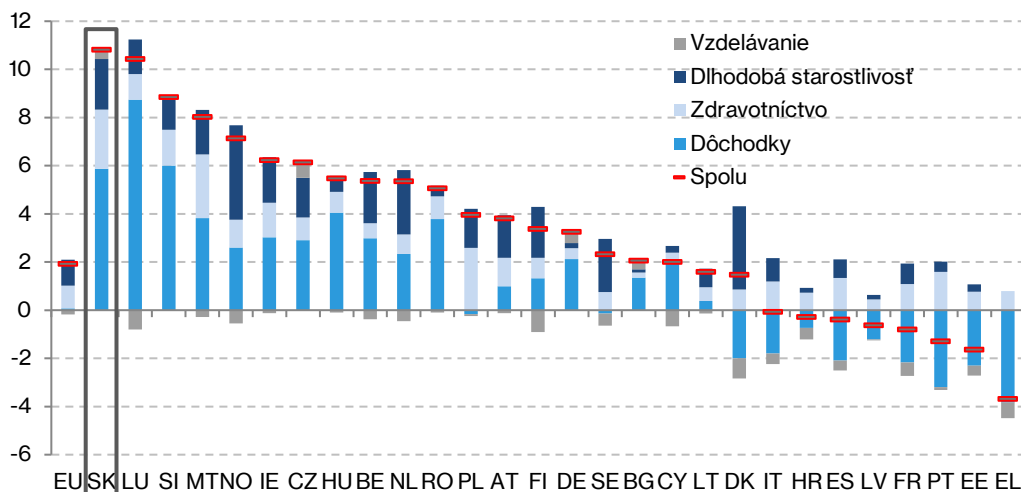
⁵ Index závislosti – pomer obyvateľov starších ako 64 rokov na ekonomicky aktívnom obyvateľstve (20-64 ročných) vzrastie z 25,9 % v roku 2019 na 63,1 % v roku 2070.

Čaká nás rýchle starnutie

Rast výdavkov spojených so starnutím v EÚ...

krajín klesnú. Zmena vo výdavkoch na vzdelávanie bude vo všetkých krajinách relatívne malá. Slovensko bude jednou z piatich krajín EÚ, pre ktorú do roku 2070 vzrastú výdavky vo všetkých štyroch oblastiach.

Graf 3: Nárast výdavkov citlivých na starnutie medzi rokmi 2019 a 2070 (v % HDP)

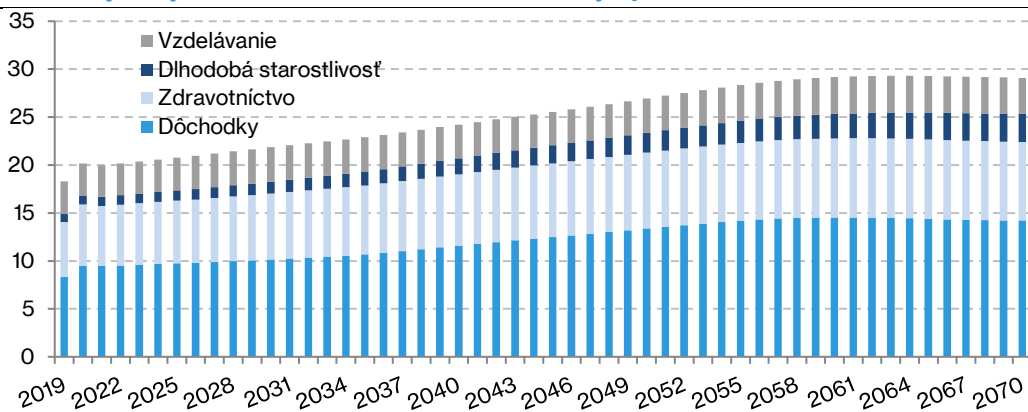

Zdroj: Správa o starnutí populácie 2021

...a na Slovensku

Starnutie populácie spôsobí nárast výdavkov citlivých na starnutie o 10,8 p. b. V roku 2019 dosiahli tieto výdavky hodnotu 18,3 % HDP, z ktorej vzrastú až na 29,1 % HDP v roku 2070. Výdavky budú rásť do roku 2063, kedy dosiahnu svoj vrchol a následne mierne poklesnú. Najvýraznejší nárast sa prejaví pri výdavkoch na dôchodky (5,9 p. b.), následne pri zdravotnej (2,5 p. b.) a dlhodobej (2,1 p. b.) starostlivosti. Výdavky na vzdelávanie vzrastú len o 0,4 p. b.

Graf 4: Výdavky citlivé na starnutie v roku 2019 a ich vývoj do 2070 (v % HDP)

Zdroj: Správa o starnutí populácie 2021

Dôchodcov bude viac

Nárast výdavkov na dôchodky spôsobí najmä nepriaznivý demografický vývoj. Výdavky na dôchodky vzrastú z 8,3 % HDP v roku 2019 na 14,2 % HDP v roku 2070. Prvotný skokovitý nárast z 8,3 % HDP na 9,5 % HDP medzi rokmi 2019 a 2020 zapríčinil pokles HDP a prijaté opatrenia v dôchodkovom systéme⁶. Rast výdavkov sa zrýchli po roku 2035, kedy do dôchodku začnú odchádzať silné kohorty. Tie budú na trhu práce nahradené relatívne menšími kohortami, čo zníži veľkosť pracovnej sily a tým aj HDP.

⁶ Pre popis prijatých opatrení viď Box 2. Napriek rýchlejšiemu ekonomickému rastu v roku 2021 klesnú výdavky na starnutie len mierne, najmä kvôli dodatočným opatreniam v dôchodkovom systéme.

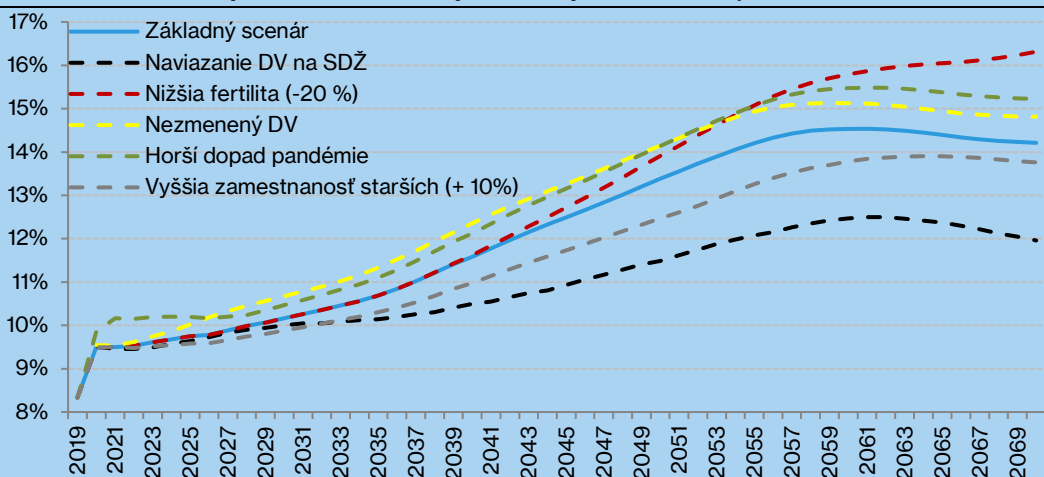
Príjmy dôchodkového poistenia ostanú stabilné pod úrovňou 8 % HDP⁷. V roku 2070 tak budeme musieť nájsť na dôchodky v rozpočte o takmer 6 % HDP viac ako v roku 2019. Pre porovnanie 6 % HDP predstavuje väčšiu sumu, ako dnes dávame na zdravotníctvo, na ktoré sme v roku 2019 vynaložili verejné výdavky v objeme približne 5,7 % HDP.

Strop na dôchodkový vek⁸ zvýšil tlak na financovanie dôchodkového systému. Podľa aktuálne platnej legislatívy bude dôchodkový vek rásť do roku 2030, následne ostane nezmenený na úrovni 64 rokov⁹. Už dnes do dôchodku odchádzame o takmer 2 roky skôr oproti priemeru EÚ¹⁰. Kvôli veľmi nízkemu rastu dôchodkového veku budeme v porovnaní s ostatnými členskými štátmi v roku 2070 odchádzať do dôchodku ešte skôr¹¹. Kým do dôchodku pôjdeme aj v budúcnosti v podobnom veku ako dnes, stredná dĺžka života bude kontinuálne rásť. Každá ďalšia kohorta tak strávi na dôchodku dlhší čas. Pomer dospelého života stráveného na dôchodku vzrastie z 29 % v roku 2019 na 35 % v roku 2070 pre mužov a z 35 % na 39 % pre ženy.

BOX 1: Alternatívne projekcie výdavkov na dôchodky

Dlhodobé prognózy sú spojené s vyššou mierou neistoty. Box 1 ilustruje vývoj výdavkov na dôchodky v alternatívnych scenároch.

Graf 5: Porovnanie výdavkov na dôchodky citlivostných scenárov oproti základnému (v % HDP)

Zdroj: Správa o starnutí populácie 2021

Nižšia fertilita by výdavky na dôchodky zvýšila, vyššia zamestnanosť starších naopak znížila. Alternatívne scenáre umožňujú kvantifikovať dopad zmeny predpokladov. Pokiaľ by miera fertility bola v budúcnosti o 20 % nižšia, než predpokladá základný scenár¹², v roku 2070 by boli výdavky na dôchodky vyššie o 2,1 p. b. HDP. Ak sa oddnes bude rodiť

⁷ Príjmy z odvodov do dôchodkového systému budú na celom horizonte stabilné. Z pôvodných 7,4 % HDP v roku 2019 najskôr mierne poklesnú, následne opäť vzrastú na úroveň 7,5 % HDP na horizonte projekcie.

⁸ V decembri 2020 bola zrušená ústavná garancia maximálneho dôchodkového veku. V praxi však strop na dôchodkový vek zostáva v platnosti naďalej, a to až do času, kedy bude prijatá zmena vykonávacích predpisov. Z toho dôvodu je stále zahrnutý aj v projekcii.

⁹ Uvedené platí pre mužov a bezdetné ženy. Pre matky s deťmi prestane dôchodkový vek rásť už skôr.

¹⁰ Použitý ukazovateľ pre vek odchodu do dôchodku je priemerný vek odchodu z trhu práce. Pre mužov v roku 2019 bol na úrovni 62 rokov, pre ženy 61,4 roka. Priemer EÚ dosahoval v roku 2019 hodnotu 63,8 rokov pre mužov a 63 rokov pre ženy.

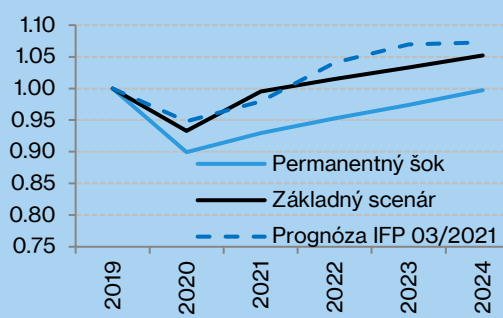
¹¹ V roku 2070 tak budeme oproti priemeru krajín EÚ odchádzať z trhu práce skôr o 2,7 roka v prípade mužov a 3,1 roka v prípade žien.

¹² V základnom scenári rastie úhrnná plodnosť z 1,56 v roku 2019 na 1,67 v roku 2070. V scenári nižšej fertility sa predpokladá nárast z hodnoty 1,25 v roku 2019 na 1,33 v roku 2070.

menej detí, efekt na HDP to bude mať až po roku 2040, kedy začnú na trh práce vstupovať menšie kohorty. Keďže menšia pracovná sila povedie automaticky k nižšiemu rastu HDP, hodnota výdavkov na dôchodky relatívne k HDP vzrastie. Zvýšenie zamestnanosti starších¹³ o 10 p. b. by naopak znížilo výdavky na dôchodky v roku 2070 o 0,4 p.b. HDP.

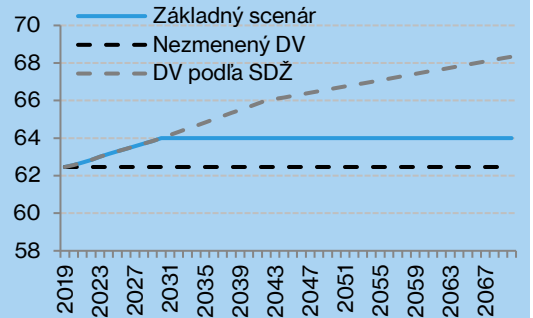
Permanentný negatívny šok na ekonomiku kvôli pandémie by dodatočne zvýšil budúce výdavky na dôchodky, doterajší vývoj to však nenaznačuje. Citlivostný scenár oproti základnému scenáru¹⁴ predpokladá o 50 % väčší pokles HDP v roku 2020 a o 50 % nižší rast HDP v roku 2021. Zároveň predpokladá štrukturálne zmeny v ekonomike, ktoré spôsobia nižší ekonomický rast v budúcnosti¹⁵. Súčasná prognóza IFP ukazuje vývoj skôr podobný základnému scenáru, než scenáru s negatívnym šokom. Ak by však pandémia mala dlhodobý štrukturálny efekt, výdavky na dôchodky by v roku 2070 boli o 1 p. b. vyššie.

Graf 6: Prognóza a predpoklady reálneho HDP (2019=1)

Zdroj: EK, IFP

Graf 7: Projekcie dôchodkového veku pre mužov

Zdroj: IFP

Naviazanie dôchodkového veku na rast strednej dĺžky života by výrazne zlepšil udržateľnosť dôchodkového systému. Ak sa rast dôchodkového veku naviaže na rast strednej dĺžky života, každý budúci dôchodca bude poberať dôchodok rovnako dlho. Takéto opatrenie by znížilo výdavky na dôchodky v roku 2070 až o 2,3 p. b. HDP. Okrem zlepšenia dlhodobej udržateľnosti by toto opatrenie zvýšilo aj výšku dôchodkov, keďže by jednotlivci odpracovali vyšší počet rokov. Ak by dôchodkový vek ostal nezmenený na úrovni z roku 2019, t.j. 62,5 roka¹⁶, výdavky na dôchodky v roku 2070 by boli vyššie o 0,6 p. b. HDP oproti základnému scenáru.

Výška dôchodku sa však nezmení

Štedrosť dôchodkového systému sa napriek zhoršujúcej sa udržateľnosti nezmení. Osem krajín EÚ upravuje dôchodok tak, aby bola každému vyplatená rovnaká suma počas doby jeho poberania. Pri rastúcej strednej dĺžke života to znamená, že budúci dôchodcovia budú mať nižší dôchodok, ak pôjdu do dôchodku v rovnakom veku ako tí dnešní. Štyri krajiny zaviedli stabilizačný mechanizmus, v ktorom sa výška dôchodkov znižuje, ak sa zhoršuje udržateľnosť dôchodkového systému. Na Slovensku budeme priznávať rovnako štedré penzie, ktoré budú dôchodcovia poberať čoraz dlhšie. Patríme pritom ku krajinám, ktorým očakávaná dĺžka života na dôchodku vzrastie najviac.

Dopyt po zdravotnej starostlivosti vzrastie

Výdavky na zdravotníctvo medzi rokmi 2019 a 2070 vzrastú o 2,5 % HDP. Podobne ako pri výdavkoch na dôchodky ide o tretí najvyšší rast spomedzi krajín EÚ. Na začiatku projekcie v roku 2019 tvoria výdavky na zdravotníctvo 5,7 % HDP, čo je pod priemerom

¹³ Vo vekových kohortách 55-75 rokov

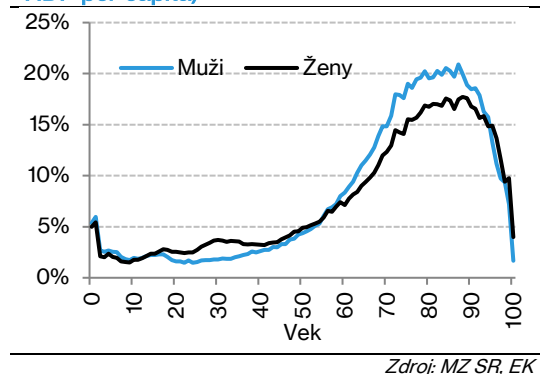
¹⁴ V základnom scenári klesne reálne HDP v roku 2020 z dôvodu pandémie o 6,7 %, následne v roku 2021 vzrastie o 6,6 %.

¹⁵ Predpokladá sa konvergencia k dlhodobej hodnote NAWRU zvýšenej o 25 % a TFP zníženej o 30 %.

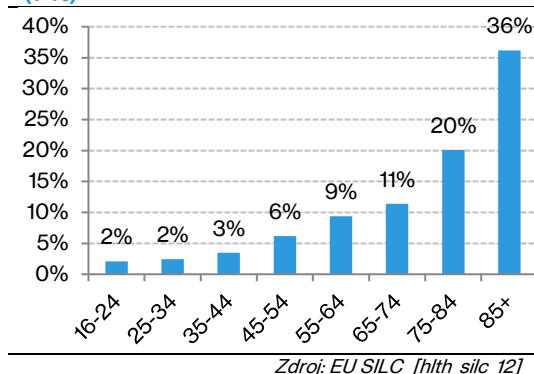
¹⁶ Uvedený je dôchodkový vek pre mužov. Dôchodkový vek pre ženy môže byť nižší v závislosti od počtu vychovaných detí.

EÚ (6,6 % HDP). Kvôli rýchlemu rastu prevýšia priemer EÚ už v roku 2035 a na konci projekcie dosiahnu hodnotu až 8,2 % HDP.

Graf 8: Výdavkové profily na zdravotnú starostlivosť podľa veku na Slovensku (v % HDP per capita)

Graf 9: Priemerná miera odkázanosti osôb v EÚ podľa vekových kohort za roky 2015 - 2018 (v %)

Potreba zdravotnej starostlivosti rastie s vekom, nárast výdavkov v zdravotníctve je tak spôsobený najmä starnutím populácie. Priemerné ročné náklady na sedemdesiatnika sú takmer päťkrát vyššie ako na tridsiatnika. Rastúci podiel staršej populácie tak bude výrazne zvyšovať výdavky na zdravotnú starostlivosť. Zvýšený rast výdavkov bude spôsobený aj s vypuknutím pandémie COVID-19. Dodatočné výdavky spojené s bojom proti pandémii sa však očakávajú len počas krátkeho obdobia na horizonte niekoľkých rokov.

Rastúci podiel staršej populácie zvýši aj dopyt po dlhodobej starostlivosti o odkázané osoby. Dlhodobá starostlivosť predstavuje súbor služieb poskytovaných osobám, ktoré sú z fyzického alebo psychického dôvodu odkázané na pomoc s každodennými aktivitami. Poskytnutá starostlivosť môže byť formálna (poskytovaná profesionálnymi pracovníkmi) alebo neformálna (poskytovaná rodinou či známymi, ktorí sú kompenzovaní vo forme peňažných príspevkov). Miera odkázanosti rastie s vekom a najvyššia je u osôb nad 85 rokov. Podiel ľudí v tejto vekovej kategórii na celkovej populácii vzrastie na Slovensku z 1,5 % v roku 2019 na 8,6 % v roku 2070.

Výdavky na dlhodobú starostlivosť sa do roku 2070 viac ako strojnásobia oproti roku 2019. Úroveň výdavkov vzrastie z 0,8 % HDP v roku 2019 až na 2,9 % HDP v roku 2070. Projekcia výdavkov na dlhodobú starostlivosť sa v tomto kole projekcií výrazne skvalitnila vďaka spracovaniu dostupných dát¹⁷. Oproti predchádzajúcej projekcii očakávame vyššie pokrytie starších kohort službami dlhodobej starostlivosti, čo spôsobí nárast výdavkov. Efekt na výdavky budú mať aj opatrenia prijaté v rokoch 2019 a 2020¹⁸, ktoré zvyšujú výšku mzdových výdavkov za poskytovanie dlhodobej starostlivosti.

Napriek klesajúcemu počtu študentov budeme dávať na vzdelávanie viac ako v súčasnosti. Výdavky na vzdelávanie vzrastú z 3,4 % HDP v roku 2019 na 3,8 % HDP v roku 2070. Okrem klesajúceho počtu študentov bude klesať aj počet pracujúcich, čo sa prejaví pomalším rastom HDP. Pri projekcii výdavkov na vzdelávanie relatívne k HDP tak záleží, či rýchlejšie klesá počet študentov alebo pracujúcich. Slabšie ročníky narodené po roku 1990 už v minulosti spôsobili pokles počtu študentov. Naopak pokles pracujúcich

¹⁷ Podrobnosti bude možné nájsť v čoskoro publikovanom manuáli IFP: Projekcia verejných výdavkov na dlhodobú starostlivosť

¹⁸ Zvyšovanie príspevku pre zariadenia sociálnych služieb a zvyšovanie príspevkov na opatrovanie a osobnú asistenciu na úroveň čistej minimálnej mzdy. Vplyv zapracovania reforiem do projekcie sa prejaví vo výške 0,4 % HDP v roku 2070.

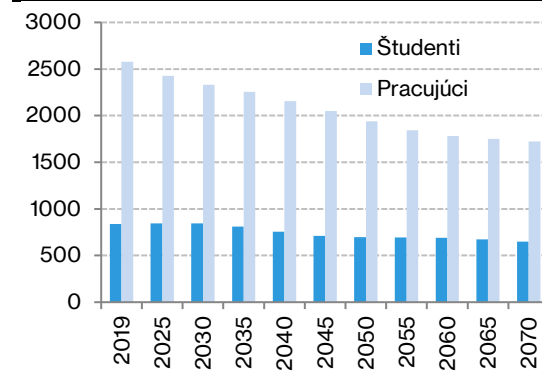
Najmä starší vyžadujú dlhodobú starostlivosť

Viac dáme aj na školstvo

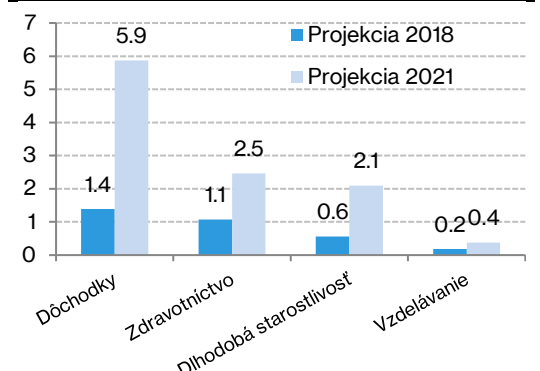
sa ešte len prejaví odchodom silných ročníkov z trhu práce. Slovensko tak bude jednou z piatich krajín, v ktorých výdavky na školstvo ako % HDP porastú, a to najmä kvôli výraznému poklesu pracovnej sily.

Graf 10: Projekcia počtu študentov a pracujúcich (v tis.)

Zdroj: Správa o starnutí populácie 2021

Graf 11: Nárast výdavkov citlivých na starnutie medzi rokmi 2019 a 2070 (v % HDP)

Zdroj: Správa o starnutí populácie 2018 a 2021

Porovnanie s minulou projekciou

V porovnaní s predchádzajúcou správou o starnutí z roku 2018¹⁹ vzrástli celkové očakávané výdavky na starnutie v roku 2070 o 7,2 p. b. HDP. Najvyšší nárast (4,4 p. b.) nastal v projekcii výdavkov na dôchodky, a to najmä z dôvodu prijatých legislatívnych zmien (BOX 2). Hlavným dôvodom nárastu výdavkov na zdravotníctvo v roku 2070 o 1,4 p. b. sú vyššie jednotkové náklady na zdravotnú starostlivosť pre ľudí starších ako 70 rokov²⁰. Spracovanie a lepšie vykazovanie dát v oblasti dlhodobej starostlivosti ako aj legislatívne zmeny²¹ spôsobili nárast projekcie výdavkov v roku 2070 o 1,5 p. b. Zmena vo výdavkoch na vzdelávanie je relatívne malá (0,1 p. b. HDP). Všetky projekcie zároveň vzrástli z dôvodu zníženia projekcie HDP kvôli zavedeniu stropu na dôchodkový vek (BOX 2).

BOX 2: Zmena vo výdavkoch na dôchodky medzi projekciami

Prijatie výrazných zmien v dôchodkovom systéme si vyžiadalo aktualizáciu projekcií už v roku 2020²², tá zvýšila očakávanú úroveň výdavkov v roku 2070 o 4 p. b. HDP. Zavedenie stropu na dôchodkový vek, zvýšenie minimálnych dôchodkov, zmena krátenia dôchodkov z prvého piliera a zdvojnásobenie vianočného príspevku zvýšili projekciu výdavkov na dôchodky v roku 2070 o 2,9 p.b. Zmenou s najvyšším dopadom bolo zavedenie stropu na dôchodkový vek, ktoré zvýšilo výdavky na dôchodky o 2,2 p. b. HDP. Zvyšok nárastu projekcie na rok 2070 (1,1 p. b. HDP) bol spôsobený metodologickou zmenou v kvantifikácii minimálnych dôchodkov²³.

¹⁹ The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en). Pôvodná projekcia, ktorej hodnoty sú obsiahnuté v texte, bola aktualizovaná v roku 2020 v dôsledku zavedenia opatrení s významným vplyvom na dôchodkový systém. Vplyv týchto opatrení je zahrnutý aj v najnovšej projekcii z roku 2021.

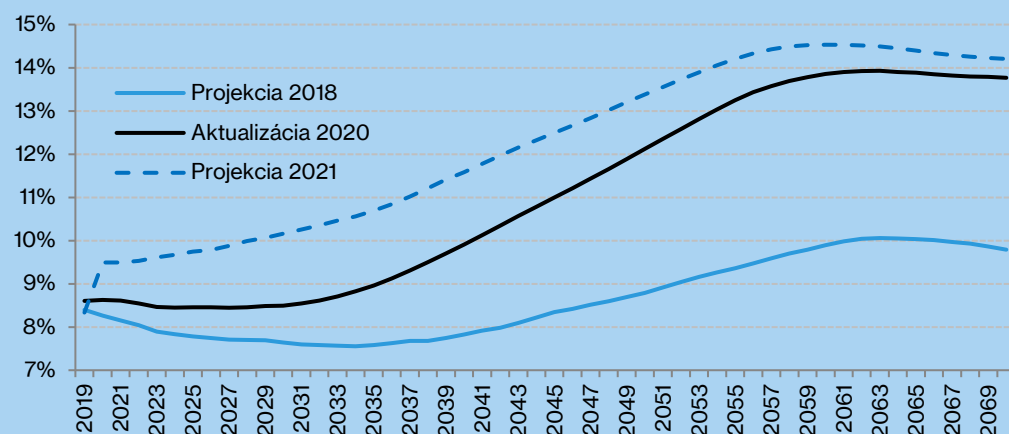
²⁰ Podľa aktuálnych predpokladov MZ SR budú výdavky na zdravotnú starostlivosť vyššie, než sa predpokladalo v Správe o starnutí populácie 2018. Aktualizácia vekovo-výdavkových profilov zvýšila výdavky na zdravotníctvo o 0,9 % HDP.

²¹ Podrobnosti bude možné nájsť v čoskoro publikovanom manuáli IFP: Projekcia verejných výdavkov na dlhodobú starostlivosť

²² Podrobnosti o aktualizácii projekcií možno nájsť v [aktualizácii dlhodobých projekcií v roku 2020](#).

²³ Metodologická zmena spočívala v zlepšení pôvodného výpočtu podhodnocujúceho celkové výdavky na minimálne dôchodky. Podrobnosti o aktualizácii projekcií možno nájsť v [aktualizácii dlhodobých projekcií v roku 2020](#).

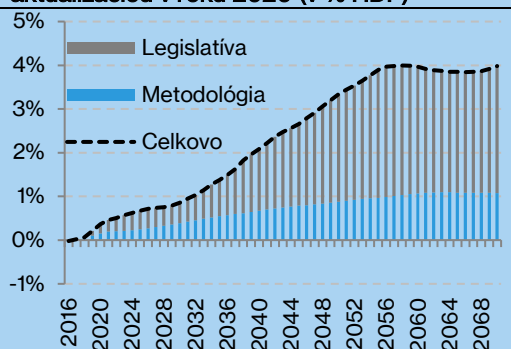
Graf 12: Projekcia výdavkov na dôchodky (v % HDP)

Zdroj: IFP

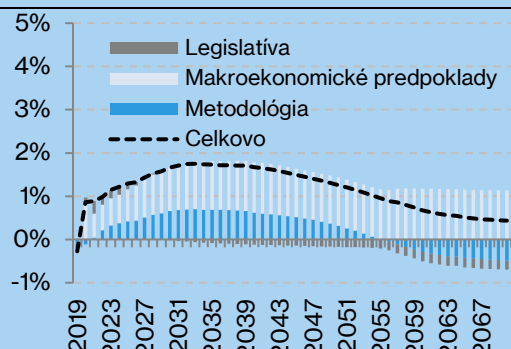
Projekcia výdavkov na dôchodky sa od aktualizácie zmenila najmä kvôli novým makroekonomickým predpokladom. V roku 2020 nastal pokles HDP z dôvodu pandémie. Na druhej strane výdavky na dôchodky rástli, pretože sú zvyšované o rast cien. Výdavky na dôchodky relatívne k HDP tak v tomto roku výrazne vzrástli. Nová projekcia zároveň predpokladá vyššiu priemernú mzdu relatívne k HDP. Nové dôchodky sa priznávajú na základe mzdy jednotlivca, vyššie mzdy tak budú znamenať vyššie výdavky na dôchodky.

Graf 13: Dekompozícia zmeny vo výdavkoch na dôchodky medzi projekciou 2018 a aktualizáciou v roku 2020 (v % HDP)

Zdroj: IFP

Graf 14: Dekompozícia zmeny vo výdavkoch na dôchodky od aktualizácie 2020 (v % HDP)

Zdroj: IFP

Zmena od aktualizácie v roku 2020 nastala aj kvôli metodologickým spresneniam a novej legislatíve. Medzi projekciami sa spresnil výpočet budúcich pozostalostných a invalidných dôchodcov. Došlo však aj k zlepšeniu výpočtu minimálnych dôchodkov, ktoré sú relatívne nový a často menený element dôchodkového systému. Zároveň sa od poslednej aktualizácie prijali tri nové legislatívne opatrenia. Nižší dôchodkový vek pre matky zvýši výdavky len mierne, a bude mať dočasný efekt. Transformácia vianočného príspevku na trinásty dôchodok zvýši výdavky na dôchodky v roku 2070 o 0,3 p. b. HDP. Zmrazenie minimálnych dôchodkov zníži výdavky o 0,5 p. b. HDP v roku 2070.

A čo s tým?

Aby dopady starnutia zvládli aj verejné financie, potrebujeme prijať súbor reformných opatrení. Najdôležitejšia je dôchodková reforma, ktorá stabilizuje dôchodkový systém a zvýši jeho dlhodobú finančnú udržateľnosť. Spolu s ňou je potrebné prijať aj opatrenia na podporu väčšieho zapojenia vybraných skupín obyvateľstva na trhu práce. Rovnako tak aj obmedziť únik mozgov a posilniť aktívny nábor pracovníkov zo zahraničia – najmä na pracovné pozície, ktoré sú u nás nedostatkové. Nemenej dôležité bude zvyšovanie

efektívnosti vynakladania výdavkov na zdravotníctvo a dlhodobú starostlivosť. Dobrou správou je, že viaceré z týchto oblastí sú adresované aj v schválenom Pláne obnovy a odolnosti SR. Jeho dôsledná implementácia je preto kľúčová aj z hľadiska zvládnutia prichádzajúcich demografických zmien.

Dôchodková reforma by sa mala zamerať najmä na zlepšenie finančnej udržateľnosti I. piliera, zvýšenie výnosnosti II. piliera a stabilizáciu dôchodkového systému. Posledné menované je možné dosiahnuť ukotvením základných parametrov I. a II. piliera v ústavnom zákone, čím sa obmedzia časté legislatívne zásahy do systému. Nosným opatrením pre zlepšenie dlhodobej udržateľnosti by malo byť opätovné naviazanie dôchodkového veku na rast strednej dĺžky života. Najdôležitejším opatrením v II. pilieri je zvýšenie výnosnosti pre bežného sporiteľa, čím sa zabezpečí jeho vyšší príjem na dôchodku. To možno dosiahnuť zavedením predvolenej investičnej stratégie na báze life-cycle²⁴ postavenej na investovaní do pasívnych globálnych fondov²⁵. Automatický vstup do II. piliera pomáha diverzifikovať zdroj príjmov jednotlivcov na dôchodku a v spojení so zvýšením jeho výnosnosti môže priniesť lepší dôchodok širšej skupine sporiteľov.

Ďalší rad opatrení by mal cieľiť zvýšenie počtu pracujúcich, aby sme zmiernili očakávaný prepad v podiele platcov odvodov a poberateľov dôchodkov. Participácia viacerých skupín obyvateľstva na trhu práce v porovnaní s priemerom EÚ zaostáva. Pri starších môže pomôcť už zmienená dôchodková reforma, ale aj rozvoj celoživotného vzdelávania. Priestor na zvýšenie participácie na trhu práce je aj u matiek s deťmi v predškolskom veku, ľudí z marginalizovaných rómskych komunit, či osôb so zdravotným postihnutím. K tomu môžu napomôcť dostupné a kvalitné predškolské zariadenia, flexibilnejšia rodičovská podpora a lepšie možnosti zladenia pracovných a rodičovských povinností²⁶. Rovnako potrebné sú aj inkluzívne opatrenia v školstve a posilnenie integrácie znevýhodnených uchádzačov na trhu práce²⁷.

Zdroje na podporu zamestnanosti pritom nemusíme hľadať len doma, ale aj v zahraničí. Opatrení na zlepšenie migračného salda je pritom viacero. V prvom rade potrebujeme zmierniť odliv nášho obyvateľstva do zahraničia²⁸. Špecifickou skupinou sú mladí ľudia odchádzajúci študovať na zahraničné vysoké školy²⁹. Ide pritom prevažne o tých najlepších absolventov stredných škôl. Nie je to problém len pre naše VŠ, ktoré prichádzajú o najlepších študentov, ale aj náš trh práce, keďže väčšina týchto ľudí sa po skončení štúdia neplánuje na Slovensko vrátiť³⁰. Potrebujeme preto posilniť kvalitu a atraktivitu našich vysokých škôl. Dôraz by mal byť kladený na väčšiu podporu excelentnosti a spolupráce s podnikateľským prostredím, ale aj výraznejšiu internacionalizáciu nášho akademického prostredia. Dôležité sú však aj nástroje na motiváciu pre návrat späť na Slovensko a prilákanie zahraničných talentov.

Opatrenia v zdravotnej a dlhodobej starostlivosti majú potenciál nielen zlepšiť efektívnosť

²⁴ [Analýza IFP \(2019\): Default strategy in pension saving: The case of Slovakia.](#)

²⁵ Tak, aby bola zabezpečená požiadavka na diverzifikáciu makroekonomického rizika – výkon I. piliera závisí primárne od slovenskej ekonomiky, II. pilier je preto vhodné postaviť primárne na investovaní do aktív, ktorých výnos nie je previazaný s výnosom slovenskej ekonomiky.

²⁶ Väčšia dostupnosť pozícií na čiastočný úväzok, vrátane zdieľaných pozícií, možnosť kombinácie práce z domu a priamo u zamestnávateľa, či dokonca práca z domu na plný úväzok, ale aj zariadenia starostlivosti o deti v predškolskom veku poskytované zamestnávateľom priamo alebo v blízkosti miesta výkonu zamestnania rodiča patria medzi opatrenia, ktoré môžu pomôcť zvýšiť zamestnanosť matiek s malými deťmi - viď napr.: [Analýza IFP \(2018\): Women Still Can't Have It All: Barriers to Higher Maternal Employment in Slovakia](#)

²⁷ [Komentár IFP \(2018\): Inklúzia Rómov je celospoločenskou výzvou](#)

²⁸ [Komentár IFP \(2018\): Host' do domu](#)

²⁹ Spomedzi krajín OECD má Slovensko druhý najvyšší podiel študentov v zahraničí a percento našich maturantov odchádzajúcich študovať do zahraničia stále narastá.

³⁰ [Komentár IVP \(2020\): Odliv mozgov I: Necestuj tým vlakom!](#)

vynakladania verejných výdavkov, ale aj podporiť zamestnanosť. Pre fungujúcu dlhodobú starostlivosť je nevyhnutné prepojenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti, ktoré je v súčasnosti nedostačujúce. Nedostatočne rozvinuté sú aj formálne a neformálne služby dlhodobej starostlivosti. Slabá rozvinutosť formálnych služieb prenáša starostlivosť na blízkych, ktorí nemôžu plne participovať na trhu práce. V rámci zdravotnej starostlivosti je dôležitá optimalizácia siete nemocníc, ktorej cieľom je zlepšenie kvality, ale aj nákladovej efektívnosti ústavnej zdravotnej starostlivosti.

Materiál prezentuje názory autorov a Inštitútu finančnej politiky, ktoré nemusia nevyhnutne odzrkadľovať oficiálne názory Ministerstva financií SR. Cieľom publikovania komentárov Inštitútu finančnej politiky (IFP) je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne ekonomické témy. Citácie textu by sa preto mali odkazovať na IFP (a nie MF SR), ako autora týchto názorov.